

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	
Изходящ №	дата 201 г.
Входящ № 835	дата 23.09. 2016
София 1113, бул. Шипченски проход № 52, бл. 17 тел.: 02/ 979 29 98 ; факс: 02/ 870 21 91	

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Христо Беров, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Исторически факултет, член на научното жури съгласно Заповед № [номер и дата на заповедта] на Директора на Института за исторически изследвания при БАН

относно

конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 2.2. История и археология (научна специалност „История на България“), обявен в „Държавен вестник“, бр. 46 от 19.05.2026 г., за нуждите на секция „Съвременна българска история“ при Института за исторически изследвания – БАН
с кандидат: гл. ас. д-р Ирина Георгиева Григорова

1. Данни за конкурса и за процедурата

Конкурсът за академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност „История на България“, за нуждите на секция „Съвременна българска история“ е обявен в „Държавен вестник“, бр. 46 от 19.05.2026 г. До участие е допуснат единственият кандидат Ирина Георгиева Григорова, чиято научна продукция и документи оценява настоящето становище..

2. Кратки биографични и професионални данни за кандидата

Ирина Георгиева Григорова завършва бакалавърска степен по история през 2002 г. и магистърска степен по „Съвременна история на света (XX в.)“ през 2003 г. в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. През 2004–2007 г. е докторант в Института за история при БАН. През 2008 г. придобива образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност 05.03.06 „История на България“ с дисертация на тема „Българо-френски отношения по време на президентството на генерал дьо Гол (1958–1969 г.)“, удостоверена с диплома на ВАК № 32762 от 29.12.2008 г. От 1 април 2009 г. е научен сътрудник II степен, а от 1 октомври 2011 г. заема длъжността „главен асистент“ в Института за исторически изследвания – БАН.

Професионалното ѝ развитие е свързано и с научноорганизационната работа на института: през 2012–2013 г. е член на Научния съвет като представител на младите учени, през 2014–2015 г. протоколира заседанията му, а през 2025–2026 г. участва в Акредитационната комисия и изпълнява функциите на секретар на секция „Съвременна българска история“. Участието в национални и международни проекти и научни форуми допълва този устойчив професионален профил.

Заслужава да се отбележи още в началото, че изследователският интерес на д-р Григорова към френско-българските отношения през XX век е последователен и дългогодишен. Той е заявен още с монографията „Българо-френските отношения по време на президентството на генерал Дьо Гол (1958–1969 г.)“ (София, 2009) и е поддържан чрез поредица студии и статии в „Исторически преглед“, „История“, „Международни отношения“, „Bulgarian Historical Review“ и др., посветени както на дипломатическата проблематика, така и на конкретни казуси от стопанската история. Представеният за конкурса хабилитационен труд не е изолирана поява, а закономерен резултат от този натрупван близо две десетилетия изследователски опит.

3. Обща характеристика на представените материали и изпълнение на минималните изисквания

Представената наукометрична справка обхваща 37 научни публикации: хабилитационната монография, книга въз основа на защитения дисертационен труд и 35 статии, доклади и студии, от които 12 в реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни издания и 23 в нереферирани списания с научно рецензиране и в редактирани колективни томове. Към тях се добавя съвместното с Рая Заимова съставителство и редакция на френското издание на автобиографията на Григор Пърличев (Истанбул, 2012). Всички публикации са самостоятелни, а езиковото разпределение – 25 на български, 5 на френски, 4 на английски и 1 на руски език – разширява международния достъп до резултатите. Книгата от 2009 г. е отчетена по показател 5 и следва да се разграничава както от хабилитационния труд, така и от останалата продукция.

Наукометричните показатели са аритметично проверени и съответстват на обобщените стойности в справката: 50 точки по група А, 100 по група В, 760 по група Г и 810 по група Д, или общо 1720 точки при сумарен национален минимум от 400, в т.ч. 78 цитирания. Изискването е изпълнено по всяка отделна група, а не само по общия сбор, включително спрямо по-високите прагове по правилниците на БАН и на ИИИ – БАН – 220 точки по група Г и 60 по група Д.

4. Оценка на хабилитационния труд

4.1. Обща характеристика, структура и замисъл

Като основен хабилитационен труд е представена монографията *„България във външната политика на Франция по време на Студената война“*. Книгата е структурирана в увод, четири глави, приложение, заключение, епизод и обширна библиография, като е приложено и резюме на английски език.

Уводът има подчертано концептуален характер и надхвърля обичайното представяне на задачите и хронологическите граници. Авторката формулира тезата, че наративът за Студената война дълго време е бил конструиран върху дуалистичната схема Вашингтон – Москва и че монополното акцентиране върху двете суперсили неоправдано подценява ролята на държавите, определяни като „средни сили“, които внасят корективи в иначе предвидимите позиции на двата хегемона. Оттук следва и изборът на Франция – страна, която изповядва концепция за международния ред, различна от американско-съветското „съ-господство“. Втората част на увода е посветена на инструментариума на френската външна политика, като културната дипломатия е разгледана в нейните три равнища – официално, публично и неформално – с необходимата опора върху теоретичната литература (Ж.-Анри Суту, Фр. Бозо, Ж. Жиноу-Хехт, Фр. Лиланд и др.) и с исторически екскурс към дълбоките корени на френското културно присъствие на Балканите още от времето на Османската империя.

4.2. Глава първа. „Адаптирането на френската външна политика в отговор на новите международни условия след Втората световна война“ (с. 43–114)

Първата глава носи най-тежкия структурен товар в книгата: тя въвежда следвоенната рамка на френската политика в Централна и Източна Европа, очертава регионалната съпоставителна мрежа и проследява българския сюжет от есента на 1944 г. до средата на 50-те години. Ядрото ѝ е тезата, че изтощена от войната, Франция съзнателно избира

културната дипломация като заместител на липсващите икономически лостове – институционализирана с Генералната дирекция за културни връзки в Ке д'Орсе (април 1945 г.). Аргументацията е количествена и убедителна: 3000 курсисти във Френския институт и „Алианс Франсез“ през 1946/1947 г. и още около 10 000 във френските религиозни училища, съпоставени с далеч по-слабия резултат в Полша. Приносен е обратът в разчитането на търговската спогодба от 10 юни 1947 г. – като инструмент на културната политика, с вписани в износната листа квоти за книги, периодика и филми. Убедителна е и работата с отрицателни аргументи при закриването на френските културни институции през 1950 г.

4.3. Глава втора. „Амбициозните планове на голистка Франция за поддържане на водещо западно влияние“ (с. 115–149)

Втората глава е по-къса, но методологически по-амбициозна: авторката преминава от хронологична към тематична организация, защото предмет на анализа вече не са събитията, а механизмите. Най-оригинален е разделът за дипломатическите прийоми, където голистката реторика е реконструирана като разпознаваем похват – ласкаене на националното самочувствие чрез изтъкване на древността на домакина, приложено последователно в Гърция, Полша, Румъния, Турция и България. Показателно е сравнението на програмите за престой на полския и на българския премиер, в които се откроява един и същ триптих: обект от културно-историческото наследство, „техническа Франция“ и среща във френския патронат. Ценни са и страниците, изградени върху докладите на посланик Мазоайе, от които авторката извежда, че представата за България като пасивен изпълнител не издържа проверка с документите. Централната теза получава бюджетна опора: средствата на Генералната дирекция нарастват от 180 на 575 млн. франка между 1958 и 1963 г., достигайки 52% от бюджета на министерството.

4.4. Глава трета. „Препотвърждаване на френските национални интереси в контекста на провеждането на Съвещанието за сигурност и сътрудничество в Европа и последвалото американско-съветско напрежение“ (с. 150–194)

Най-обемната глава предлага оригинален начин да се пише за Хелзинки – не през преговорните кошници, а отдолу, през двустранните микропреговори, в които „Третата кошница“ се превръща в конкретни искания. Досиетата за продажбата на френски вестници и за вноса на книги са проследени изчерпателно и завършват с показателен резултат: 250 продадени броя от „Льо Монд“ при 60 000 френски туристи и 123 абонамента за официалните институции. Противоречието между внимателното следене от властта и забраната за населението е изтъквано точно – широкото владение на френски прави разпространението рисково именно защото е ефективно. Сполучлив аналитичен ход е и изграждането на първия раздел около отсъствие: така и неосъщественото президентско посещение. Тук попада и новият архивен материал за сътрудничеството с френските „партийни фирми“, както и отлично разказаният епизод с въпроса на Мишел Жобер за границата по Струма, сглобен от българска стенограма и френски справки.

4.5. Глава четвърта. „Предизвикателствата пред традиционната дипломация на Париж през последното десетилетие на Студената война“ (с. 195–229)

Архитектурата на четвъртата глава носи самостоятелно твърдение: културната дипломация минава през спад и подъем, икономическата – през промяна и крах, тоест в десетилетието, когато френското стопанско пришествие в региона се разпада, културното се

възстановява. Обяснителният ключ е КОКОМ и лоялността, с която Париж прилага ограниченията; оттук произтича парадоксът, че Франция рекламира „техническа Франция“ с все по-внушителни делегации, а същевременно се въздържа да продава именно технологиите, които биха направили този образ достоверен. Изводът, че тя се оказва в периферията на търговския интерес на региона и ще започне след 1989 г. от по-ниско ниво от конкурентите си, е сред най-значимите в труда. Бюджетната крива на Генералната дирекция – от над 50% през голистките петилетки до 30,12% през 1988 г. – е най-доброто емпирично основание за тезата на книгата. Убедително е проследено и три пъти отлаганото посещение на Митеран, осъществено едва през януари 1989 г.

4.6. Приложение, заключение и епилог

Приложението („Примери за промишлено коопериране между Франция и България“) представя казусите на „Рено“ и на други емблематични марки. Тук авторката съзнателно излиза извън българската рамка, за да реконструира регионалната стратегия на компанията и ролята на съветския фактор, и достига до балансиран извод, че двете конкуриращи се обяснения за прекратяването на производството в Пловдив – икономическата неизгодност и натискът на Москва – не се изключват взаимно, а са едновременно валидни. Това е показателен пример за изследователския почерк на д-р Григорова: предпочитание към обяснение, което съчетава мотиви, вместо да ги подрежда йерархично.

Заключението и епилогът обобщават наблюденията и ги извеждат отвъд 1989 г., проследявайки как франкофонската приемственост се възпроизвежда и в първите години на прехода.

4.7. Изворова база

Отделна и висока оценка заслужава изворовата база. Изследването стъпва върху документи от Archives diplomatiques du Ministère des Affaires Étrangères (Série Europe 1961–1970 и 1970–1976, sous-série Bulgarie), от Дипломатическия архив на МВнР и от Централния държавен архив – както микрофилмовия масив КМФ-12 с документи на френското външно министерство, така и фондовете на Политбюро и Секретариата на ЦК на БКП, на отдел „Външна политика и международни връзки“, на българската легация в Париж (ф. 382К), на „Алианс Франсез“ (ф. 564К), на отраслови министерства и стопански обединения, както и лични фондове. Привлечени са и публикуваните Documents Diplomatiques Français, периодичен печат и мемоарна литература. Библиографията е внушителна по обем и е балансирана между българска, френска и англосезична литература.

4.8. Критични бележки и препоръки

Бележките, които ще си позволим, не намаляват общата ми висока оценка и по-скоро очертават посоки за бъдеща работа.

На първо място, съотношението между богатата фактология и теоретичната рефлексия е в полза на първата. Понятията „мека сила“, „културна дипломация“ и „публична дипломация“ са въведени коректно в увода, но в самото изложение работят по-скоро като подразбиращи се рамки, отколкото като аналитични инструменти, чиято обяснителна сила се проверява върху материала. С това е свързан и въпросът за критерия за успех: културната дипломация е измервана предимно чрез вложенията – преподаватели, стипендии, протоколи, курсисти – а не чрез резултата.

Периодизацията следва френския президентски цикъл, което е логично от гледна точка на заглавието, но оставя отворен въпроса доколко подобна рамка е валидна и за българската страна. Този подход поставя и още един структурен проблем: от втора глава нататък разделите са подредени тематично, поради което хронологията на места се разкъсва.

При иначе впечатляващата изворова база се откроява известна асиметрия в полза на дипломатическите ведомствени фондове. Привличането на архиви на стопански субекти и на културни институции, както и на документи от югославски и гръцки произход за сравнителните пасажии, би придало допълнителна тежест на изводите, които в момента почиват предимно върху френска документация. Това важи и за вътрешнобългарското вземане на решения в първа глава, където заключението за закриването на френските институции през 1950 г. остава по-скоро изведено, отколкото документирано. Отделно стои промяната в изворовата база в четвърта глава. Докато първите три стъпват върху ADMAE, тук френската документация присъства предимно чрез описи и инвентари, а тежестта се пренася върху ф. 1Б, оп. 81А – отчети на мисията в Париж и информации на МВнР до ЦК на БКП. Причината несъмнено е в режима на достъп до по-новите френски фондове, но следствието е, че френската политика в последното десетилетие се вижда до голяма степен през българските ѝ наблюдатели, а българската – през доклади, чиито автори отчитат собствената си работа. Това е обективно ограничение, не недостатък, но заслужава да бъде заявено в текста, защото променя перспективата на разказа.

Количествените данни в целия труд са извлечени от източници с различна методология на отчитане и биха спечелили от обобщаване в таблици, придружени от бележка за съпоставимостта им.

Изложението страда и от няколко диспропорции. В първа глава сравнителните екскурсии за Гърция, Турция, Полша и Чехословакия на места надхвърлят обема на българския материал. В трета глава разделът за Людмила Живкова се опира предимно на вторичната литература и не достига равнището на останалите, а самото Съвещение за сигурност и сътрудничество остава засенчено от микросюжетите за вестниците и книгите. Четвърта глава пък поема най-претовареното десетилетие в най-малък обем, като същественият извод – че Франция влиза в постсоциалистическата конкуренция от по-слаба позиция от съперниците си – е прехвърлен към епилога, макар да е сред основните резултати на изследването.

Бих препоръчал също приложението да бъде интегрирано по-плътено в основния текст при евентуално следващо издание, както и разширяване на англезичното резюме, което при труд с подобен международен потенциал е несъразмерно кратко.

5. Оценка на останалите представени публикации

Публикациите извън хабилитационния труд очертават няколко свързани тематични направления: българо-френските отношения и френската политика на Балканите; стопанската модернизация и обменът на технологии; българското участие в многостранната дипломатия и отношенията с Европейската икономическа общност; деколонизацията и отношенията с Алжир; държавната политика в областта на спорта. Изследванията са публикувани в „Исторически преглед“, „Bulgarian Historical Review“, „История“, „Revue des études sud-est européennes“, „Международни отношения“, „Дзяло“, институтски и музейни издания и тематични сборници. Общото между тях е стремежът чрез конкретни архивно

документирани случаи да бъдат изяснени взаимодействията между политическите ограничения и практическите стопански и културни интереси.

Специално внимание заслужава статията „French Cultural Diplomacy on the Balkans in the Aftermath of the Second World War“ (2025). Сравнителният ѝ подход позволява да се открият общите цели и различните национални условия на френската културна дипломация през 40-те и 50-те години на XX век. Тя е показателна за преминаването от двустранния разказ към регионален анализ и за способността на авторката да представя резултатите си пред чуждоезична аудитория.

Студията „Les efforts de la Bulgarie pour surmonter les restrictions à ses échanges avec le Marché commun dans le cadre des relations CAEM – CEE (années 1960 – années 1980)“ (2023) разглежда българските усилия за договаряне на по-благоприятни търговски условия с Общия пазар. Приносът ѝ е в проследяването на конкретните механизми, чрез които София се стреми да съчетае националния стопански интерес с политическата лоялност към Москва. Разграничаването между официални позиции и неформални контакти прави анализа по-прецизен от общото противопоставяне между зависимост и самостоятелност.

В „PAL, SECAM, NTSC ou bien ... ? L'implémentation du procédé de télévision en couleur en Bulgarie (les années 1960 – le début des années 1970)“ (2022) технологичният избор е разгледан в неговите финансови, институционални и дипломатически измерения. Проследяването на противоречията между българските институции и на непоследователните решения показва защо политическите договорености сами по себе си не обясняват реализацията на дадена технология.

Статията „Въвеждането на производството на автомобили Рено в България – успехи и провали“ (2013) реконструира договорните отношения, валутните затруднения и прекратяването на производството на „Булгаррено“. Нейната стойност е в разграничаването на документираните стопански обстоятелства от предположението за съветска намеса, изведено от косвени сведения. Този подход позволява известен и често спекулативно обсъждан сюжет да бъде поставен върху проверима изворова основа.

Изследванията за „Техноекспортстрой“, за индустриалното развитие на Враца и за парфюмерийно-козметичната индустрия разширяват наблюденията към конкретни предприятия и управленски практики. Трудовете за Алжир и за френската политика спрямо Китай добавят извъневропейска перспектива, а публикациите за спорта показват връзката между вътрешната държавна политика и международния престиж. В своята съвкупност тази продукция допълва хабилитационното изследване и свидетелства за самостоятелна и последователна научна работа.

6. Учебно-преподавателска, проектна и експертна дейност

В автобиографията са посочени участия в десет научни проекта и колективни изследователски начинания. Сред тях са работата по том X на многотомната „История на България“ (от 2011 г.), „Изследванията по съвременна история на България – състояние и перспективи“ (от 2022 г.), „Изучаването на световната история и българската историческа наука“ (2019–2022), „България: икономика и политика по време на разведряването 60-те–70-те години на XX век“ (2018–2021) и „България – извори и документи“ (2013–2015). Международното сътрудничество е представено чрез българо-словашкия проект „Контакти и обмен в историята на Централна и Югоизточна Европа, XIX–XXI век“ (2025–2026) и проекта „България и Россия: диалог в историко-културном пространстве Юго-Восточной Европы XVIII–XXI вв.“ (2012–2014).

Устойчива е и работата по съвместни проекти на ИИИ – БАН и Регионалния исторически музей – Габрово: „Индустрия, индустриално наследство, музеи“ (2023–2024), „Стопанство, политика, екология в историческата перспектива на XX–XXI век“ (2024–2025) и „Стопанство, власт и общество в условията на глобализацията“ (2025–2027). Тези участия са тематично свързани с публикациите за стопанската история и подпомагат сътрудничеството между академичната и музейната общност.

Международната научна активност включва доклад на конференцията „France, the USSR, and the End of the Cold War, 1975–1991“ в Париж (24–25 януари 2014 г.), участие във Втория руски конгрес на славистите в Москва (5–6 ноември 2013 г.), както и в българо-унгарски исторически конференции и Третия международен конгрес по българистика. Докладът за правната рамка на дейността на Френските дипломатически архиви на конференцията в София от 10 юли 2014 г. е свързан с практическите условия за изследователска работа с тази документация.

Редакторската дейност намира конкретен израз в съвместното с Рая Заимова подготвяне на френскоезичното издание на автобиографията на Григор Пърличев (2012), което разширява достъпа на чуждестранните изследователи до този исторически извор. Участието в Научния съвет, Акредитационната комисия и организационната работа на секцията допълва научната дейност с институционален принос.

7. Научни приноси

Приемам справката за приносите, представена от кандидатката. От своя страна бих открил следните:

1. Въвеждане в научно обращение на значителен масив непубликувани документи от френски и български архиви, което само по себе си представлява траен принос към изворовата основа на изследванията върху Студената война на Балканите.

2. Преодоляване на дуалистичната оптика на биполярността чрез аргументирано връщане на „средните сили“ в анализ. Френският случай е представен не като произведен от американската политика, а като самостоятелна линия на поведение със собствена логика.

3. Обоснована теза за първенството на културната дипломация над икономическата в българския случай, изведена не декларативно, а от структурната обвързаност на българското стопанство със СИВ, която предопределя тесните граници на всяко френско икономическо начинание.

4. Открояване на франкофонията и франкофилството като дългосрочен, исторически натрупан ресурс, който осигурява на България непрекъснатост на политическия диалог с Париж – за разлика от останалите държави в Централна и Източна Европа.

5. Последователно вписване на българския случай в регионална съпоставителна рамка (Югославия, Гърция, Румъния, Турция), която позволява спецификата на София да бъде измерена, а не само декларирана.

6. Реконструиране на механизмите, чрез които културната и икономическата дипломация са сглобявани в един инструмент – от протоколите за престой на държавни ръководители до обвързването на търговските спогодби с квоти за книги и филми.

7. Обяснение на провала на френската икономическа експанзия в региона през 80-те години чрез лоялното прилагане на ограниченията на КОКОМ – извод, който има значение отвъд българския случай.

8. Приносен характер имат и конкретните стопански казуси в приложението, които съчетават дипломатическата и деловата перспектива и предлагат ново обяснение на добре познат сюжет.

8. Заключение

Представеният за конкурса хабилитационен труд е самостоятелно, зряло и оригинално изследване, изградено върху солидна архивна основа и организирано около ясно формулирана теза. Д-р Ирина Григорова познава отлично историографията по темата – българска и чуждестранна – работи прецизно с документите и умее да извежда обобщения, без да ги налага на материала. Наред с останалите ѝ научни публикации, с проектната и експертната ѝ дейност, трудът показва изследовател с утвърден и разпознаваем профил, чиито резултати запълват реална празнина в изследванията върху българската външна политика и върху Студената война на Балканите.

Въз основа на всичко изложено дотук, на научните приноси на кандидатката и на резултатите по представената наукометрична справка давам своята положителна оценка и убедено ще гласувам „ЗА“ избирането на гл. ас. д-р Ирина Георгиева Григорова на академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност „История на България“, за нуждите на секция „Съвременна българска история“ при Института за исторически изследвания – БАН.

Предлагам на уважаемото научно жури да вземе решение в същия смисъл.

18.09.2026 г.

гр. София

доц. д-р Христо Беров